

Використання елементів музейної педагогіки в навчально-виховній роботі загальноосвітніх навчальних закладів/

Актуальність та доречність обраної нами теми зумовлена сучасними тенденціями розвитку музеєзнавства, історії, психології, педагогіки та інших предметів, що сприяють втіленню в життя прогресивних ідей освіти, виробленню нової методології викладання, побудованої на основі їх взаємодії. Ефективність цього процесу не викликає сумнівів, адже в умовах сьогодення, музейна педагогіка, як наукова та прикладна галузь, активно розвивається в багатьох країнах світу.

Глобальні та соціально-економічні зрушення, що відбулися в суспільстві істотно та вагомо впливають на розвиток соціальних інституцій і на систему освіти в цілому, тому, на сьогоднішній день, постала потреба в продукуванні інноваційних форм організації навчання. Серед соціальних інституцій, що досить успішно вирішують культурні та освітні завдання української школи варто виокремити музеї. Підвищення ролі музейної педагогіки зумовлює потребу в уточненні її понятійного апарату, та здійснення наукових досліджень, пов'язаних з теоретичними проблемами сучасної педагогіки. [1.3]

Серед наукових визначень та тлумачень наукової педагогіки найбільш підходящим є те, що музейна педагогіка – це галузь педагогічної науки, яка побудована на основі науково-практичної діяльності й орієнтована на передачу культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища, та сприяє формуванню громадянсько-патріотичних почуттів дітей та молоді. [6.10] Саме таке тлумачення цього поняття найбільш вдало підпадає під визначення законодавства, щодо діяльності музеїв, а саме, «музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені не тільки для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної та духовної культури, але й для прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини».

Саме тому, сьогодні, музейна освіта має розумітися як просвітницька діяльність у музеї, що активно сприяє процесу виховання особистості, де спосіб кожен обирає для себе окремо. Її результати сприяють формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно орієнтованої освіти.

Основними напрямками музейної педагогіки є :

- робота з музейною аудиторією;
- розвиток здатності сприймати музейну інформацію;
- створення в музеї умов, які б дозволяли краще сприймати музейну інформацію, розуміти мову музейної експозиції;
- використання і популяризація новітніх технологій музейної освіти у формі окремих проектів на різних майданчиках із залученням різноманітних партнерів.

Мета музейної педагогіки тісно переплітається з метою музейної екскурсії та педагогіки в цілому. На думку Г. Ващенко, метою музейної педагогіки є допомога в свідомому сприйнятті навчального матеріалу. Вона може бути вузькою, спеціальною або широкою, передбачати

навчальні та виховні завдання, для посилення інтересу учнів до навчання. Дуже важливо учнів самостійно підвести до обрання екскурсії. [5.58]

Хоча зацікавленість старожитностями виникла ще у XIX столітті, у пік розвитку археології, коли з'являлись товариства любителів старожитностей (1897р.), проте саме поняття музейної педагогіки з'явилося на багато пізніше, а саме в 90-х рр XX століття, коли у Німеччині, а згодом, і в Польщі, Україні – науковці В.М., Кухарський, Е.Войнар, Т.Гадомска, та інші почали здійснювати низку нових досліджень, спрямованих на аспекти співпраці музеїв та шкіл. Це був якісно новий етап, на якому науковці, вчителі, музейні працівники намагались по-новому розкрити зміст та форми музейно-педагогічної взаємодії, визначити актуальні підходи в цій галузі з урахуванням авторських курсів і програм, запропонувати нові оригінальні методики. [4.20]

Для ефективного впровадження музейної педагогіки в школах дуже важливим є вдумливе ставлення педагога до екскурсії як важливого знаряддя формування особистості правдою і красою докільля. Важливим тут є етап підготовчої роботи до екскурсії через бесіду, роботу з навчальною літературою, самостійне читання, проведення тематичних занять. Екскурсія слугує завершенням фіксації та поглибленням досягнутих результатів від застосування методів музейної педагогіки. [2. 59]

На нашу думку, за умов сьогодення, першочерговою метою педагога є виявлення різних аспектів цієї взаємодії у навчально-виховному процесі.

Проблемою в музейній педагогіці є й те, що під час підготовки майбутніх фахівців з історії, не завжди читаються спецкурси з музеєзнавства, тобто, переважна більшість вчителів не отримують необхідних знань з методики використання матеріалів музеїв для навчання та виховання дітей і підлітків.

Це пояснюється тим, що для більшості вчителів музейна педагогіка не є основним заняттям і здійснюється на громадських засадах. Схожі проблеми виникають і в діяльності шкільного музею, адже керівництво таким музеєм вимагає від педагога певних знань та вмінь, які дуже залежать від типу навчального закладу, місця та ролі музею в навчально-виховному процесі. Саме брак спеціальної музеєзнавчої підготовки вчителів негативно позначається на діяльності музеїв при школах.

Загалом, поняття музейної педагогіки є надзвичайно проблематичним, та дискусійним на сьогодні. Тому, що музейна педагогіка в Україні є надзвичайно необхідною для сучасної освіти, проте методик та джерел з даного питання надзвичайно мало. В той час, як в країнах Європи це активно використовується, то в нашій країні ця галузь педагогіки є порівняно новою та недостатньо вивченою, до того ж, її мало використовують в навчанні. Пояснюється такий стан справ, насамперед тим, що, взагалі, поняття «музей» та його «експонати» вживається в застарілому сенсі. Насамперед, відношення до цього є, як те, до чого не можна торкатись та працювати з ним. В Європі ж відвідувачі музеїв є не лише пасивними спостерігачами, а безпосередніми учасниками екскурсії. Вони можуть вивчати експонати та працювати з ними. Саме такий підхід до використання музеїв сприяє розвитку музейної педагогіки та збільшенню ефективності використання музеїв з навчальною метою. За основними принципами європейських стандартів музеї розглядаються не лише, як ікони, на які можна тільки дивитись, а як засіб, або партнер у вивченні того чи іншого історичного періоду. Використання музеїв у вивченні історії є надзвичайно ефективним та цікавим, адже саме київські музеї є на сьогоднішній день надзвичайно багатими на експонати, з цікавою та захоплюючою тематикою експозицій. Тому, першочерговим завданням педагогів є широке використання музейних фондів міста Києва в організації навчально-виховної роботи з дітьми та молоддю в урочний та позаурочний час.

Адже саме музеї, як найкраще, найповніше можуть передавати атмосферу історичної епохи або події. Важливими музеї є і в формуванні історичного мислення підрастаючого покоління, а також патріотичного виховання, зокрема, це стосується музеїв присвячених військовій тематиці. [7.2]

Все вище сказане, нами було апробовано на практиці в санаторній шолі-інтернат № 20 міста Києва. Щосуботи з вихованцями даної школи ми відвідували столичні музеї історично-військового спрямування. В музеях було проведено цілу низку уроків з історії України та виховних годин на військово-патріотичну тематику. Так, в музеї Книги та друкарства України, який знаходиться на території Києво-Печерської лаври діти змогли ознайомитись з книгодрукуванням часів Київської Русі та наочно прослідкувати зміну книгодрукування від способу «Черті та рези» до верстатного, самостійно побувати в ролі книгодрукарів. Окрім того, вони ознайомились із зразками паперу, який використовували для книжок в середньовіччі. [3.70]

Про історичні періоди, починаючи з найдавніших часів до сьогодення, вихованці інтернату дізнались в Національному музеї історії України. Особливо їх вразила своєю реалістичністю експозиція поховання Скіфського царя, що надзвичайно добре збагатила знання учнів про обряди та звичаї скіфів. А також, діти отримали образну уяву про антропологічний тип іраномовних племен на території України. Побут та звичаї скіфів яскраво представлені і в музеї Археології за матеріальними рештками. До того ж, знайомство з експонатами цього музею сприяє профорієнтації старшокласників, зокрема, знайомить їх з професією археолога. Музей історії України поступово перелаштовується відповідно до європейських стандартів, тому екскурсії в ньому проводяться не традиційно, з нудним вербальним супроводом екскурсовода, а з практичною спрямованістю на покращення

уявлень учнів про історичні процеси, етапи історичного державотворення України.

При перегляді панорами Києва часів Київської Русі, відвідувачі музею змогли поринути в атмосферу середньовіччя, побачити стародавній Київ та відчутти ефект присутності в історичній епохі. [5.74]

Яскравим та мальовничим також був музей Коштовностей України, де представлені найкращі зразки ювелірних прикрас, племен, що проживали на території України – це такі як гуни, готи, кімерійці, скіфи, сармати, таври. За прикрасами цих племен, можна було прослідкувати їх історію розвитку, торгівельні, економічні зв'язки, а також соціальну структуру племен, наявність майнової диференціації.

Отже, використання музейних фондів у навчально-виховній практиці є надзвичайно потужною мотиваційною силою засвоєння нових знань, організації науково-дослідницької роботи дітей та шкільної молоді. Адже екскурсія до музею змушує дитячу свідомість уявити, переосмислити та краще зрозуміти історичний матеріал.

Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновки, що використання елементів музейної педагогіки дозволяє:

- підвищити інтерес вихованців до навчання;
- урізноманітнити форми і методи навчально-виховної роботи;
- посилити міжпредметні зв'язки;
- використовувати нестандартні види занять;
- підвищувати загальний рівень культури учнів та впливати на формування їх свідомого ставлення до культурної спадщини людства.

На завершення нашого дослідження наводимо список музеїв при навчальних закладах м. Києва, які висвітлюють події Другої світової війни та Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років, матеріали яких можна

використати педагогічним працівникам міста Києва та інших регіонів в навчально-виховній практиці роботи.

№ з/п	Район	Навчальний заклад	Назва музею
1.	Голосіївський	СЗШ № 85	Бойової слави «Захисники Вітчизни» (присвячене захисникам київського неба – 43 ВАП, Герою Радянського Союзу П.М.Буйку та Герою Радянського Союзу Я.П.Батюку).
2.	Голосіївський	СЗШ № 122	Бойовий шлях 13-ї Гвардійської стрілецької дивізії та життя і бойовий шлях М.С.Боровиченко.
3.	Голосіївський	СЗШ № 151	Бойової слави жителів села Чапаєва.
4.	Голосіївський	СЗШ № 186	3-ї Гвардійської Уманської повітряно-десантної дивізії орденів Леніна, Суворова II ст., Червоного Прапора, Кутузова II ст.
5.	Голосіївський	СШ № 220	Захисники Вітчизни.
6.	Голосіївський	СЗШ № 227 ім. М. Громова	Бойової слави 3-ї Повітряної армії.
7.	Голосіївський	СЗШ № 236	Бойової слави.
8.	Голосіївський	ліцей № 241 «Голосіївський»	III-я танкова армія – учасник визволення м. Києва та України.
9.	Дарницький	СЗШ № 105 імені К. Рокоссовського	Музей К.К. Рокоссовського.
10.	Дарницький	СЗШ № 111 ім. С. Ковпака	Бойової партизанської та трудової слави.
11.	Дарницький	СШ № 127	Історії Дарниці.
12.	Дарницький	СЗШ № 217	Бойової та трудової слави.
13.	Дарницький	СЗШ № 289	Партизанської слави Київщини.

14.	Дарницький	СШ № 305	Історії мікрорайону Бортничі.
15.	Деснянський	СЗШ № 190	Бойової слави 59-ї Армії.
16.	Деснянський	СЗШ № 238	«Слави і Пам'яті».
17.	Деснянський	Центр дитячої та юнацької творчості	Історія Великої Вітчизняної війни у фронтових долях земляків.
18.	Дніпровський	СЗШ № 42	Бойової слави 8-го Гвардійського Червонопрапорного танкового корпусу.
19.	Дніпровський	Гімназія № 136	Бойової слави 136-ї Київської Червонопрапорної орденів Суворова та Б.Хмельницького стрілецької дивізії.
20.	Дніпровський	СШ № 137	Бойової Слави.
21.	Дніпровський	Гімназія № 167	25-ї Берлінської Артилерійської дивізії Пр
22.	Дніпровський	Гімназія № 183 «Фортуна»	«Поруч з нами».
23.	Дніпровський	СЗШ № 195 ім. В.Кудряшова	Київське підпілля в роки окупації 1941-1943
24.	Дніпровський	СШ № 204	Бойової слави 60-ї Армії імені Івана Даниловича Черняхівського.
25.	Дніпровський	СЗШ № 224	Бойової слави «Визволення Києва».
26.	Дніпровський	СЗШ № 228	Бойової слави 17-ї Повітряної армії.
27.	Оболонський	СЗШ № 8	«Захисники кордонів».
28.	Оболонський	СЗШ № 29	Музей поколінь.
29.	Оболонський	СЗШ № 104	Бойової слави 340-ї Сумсько-Київської двічі Червонопрапорної, ордена Кутузова стрілецької дивізії.
30.	Оболонський	Гімназія № 143	Україна, Київ в роки Другої світової війни.
31.	Оболонський	Лицей № 157	Музей поколінь.
32.	Оболонський	СШ № 210	Бойової слави 9 (69) Гвардійського Одеського Червонопрапорного, ордена Суворова винищувального авіаційного полку.
33.	Оболонський	СШ № 211	Моряків Червонопрапорної, ордена Ушакова Першого ступеня Дніпровської військової флот
34.	Оболонський	СШ № 214	Бойової слави України.
35.	Оболонський	СЗШ № 219	Бойової слави 276-ї Темрюкської двічі Червонопрапорної, ордена М.Кутузова стрілецької дивізії

36.	Оболонський	СЗШ № 225	Історико-краєзнавчий музей.
37.	Оболонський	СЗШ № 231	Бойової слави 163-ї Ромненсько-Київської стрілецької дивізії.
38.	Оболонський	СЗШ № 232	Великої Вітчизняної війни.
39.	Оболонський	СШ № 239	Північний сектор 1-ї лінії оборони міста І 1941 році.
40.	Оболонський	НВК № 240 «Соціум»	Бойової та трудової слави Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років.
41.	Оболонський	Спеціальна школа-інтернат № 4	Бойової слави 167-ї двічі Червонопрапорної Сумсько-Київської стрілецької дивізії.
42.	Оболонський	Дошкільний навчальний заклад № 291	Партизанської слави Оболонського р-ну м. Киє
43.	Печерський	СЗШ № 5	Бойової слави 6-ї Повітряної Армії та ВПС Війська Польського ім. Героя Радянського Союзу Ф.П. Полиніна.
44.	Печерський	СШ № 47 ім. А.С.Макаренка	Першого Київського партизанського загону «Перемога або смерть».
45.	Печерський	СЗШ № 78	Бойової слави 4-ї Гвардійської танкової армії
46.	Печерський	Лицей інформаційних технологій № 79	Бойової слави 57-ї Армії, 15-ї Гвардійської Харківсько-Празької орденів Леніна, двічі Червонопрапорної, орденів О.Суворова і М.Кутузова стрілецької дивізії.
47.	Печерський	СЗШ № 90	Бойової слави 9-го механізованого корпусу 3-ї танкової армії та 3-ї Київської гвардійської мінометної дивізії.
48.	Печерський	СШ № 181 імені І.Д. Кудрі	Героя Радянського Союзу Івана Даниловича Ку
49.	Подільський	СШ № 3	Зал героїв.
50.	Подільський	СШ № 17	Бойової слави 17-ї Артилерійської Києво-Житомирської орденів Леніна, Червоного Прапора, Суворова II ступеня дивізії прориву резерву Верховного Головного Командування.
51.	Подільський	СЗШ № 45	Бойової слави 52-ї Фастівської танкової бригади 3-ї гвардійської Танкової армії

52.	Подільський	СЗШ № 63	Радянсько-чехословацької дружби і бойової співдружності чехословацьких та радянських військ у боротьбі з фашизмом
53.	Подільський	СЗШ № 68	Бойової слави чехословацької стрілецької бригади та Л. Свободи.
54.	Святошинський	СЗШ № 13 ім. І.Хитриченк а	Бойової слави Київського партизанського з'єднання.
55.	Святошинський	СЗШ № 13 ім. І.Хитриченк а	Бойової слави 13-ї Армії І-го Українського фронту
56.	Святошинський	СЗШ № 35	Бойової слави 206-ї Червонопрапорної орденів Суворова, Кутузова, Богдана Хмельницького Корсунської стрілецької дивізії
57.	Святошинський	СЗШ № 50	II-ї Повітряної армії.
58.	Святошинський	СЗШ № 222	Історії армії та флоту.
59.	Святошинський	СЗШ № 223	166-го окремого інженерно-танкового полку спеціального призначенні у боях за визволення Києва.
60.	Святошинський	СЗШ № 230	Бойової слави.
61.	Святошинський	СЗШ № 281	Історії Борцагівок.
62.	Святошинський	СЗШ № 288	Історико-краєзнавчий музей «Пам'ять».
63.	Святошинський	Центр позашкільно ї роботи	Історії Святошинського району.
64.	Святошинський	Центр військово-патріотичного та спортивного виховання молоді	Історико-краєзнавчий музей.
65.	Солом'янський	СЗШ № 26	Пам'яті захисників Брестської фортеці.
66.	Солом'янський	СШ № 43	Музей «Пам'ять».
67.	Солом'янський	СШ № 52	Бойової слави 138/70 Гвардійської стрілецької Глуховської дивізії.
68.	Солом'янський	СЗШ № 54	Бойовий шлях Червонопрапорної 16-ї Повітряної Армії.
69.	Солом'янський	СШ № 71	Бойової слави 129-ї Червонопрапорної Гвардійської стрілецької Житомирської ордена Суворова 2-го ступеня дивізії.

70.	Солом'янський	СШ № 149	Бойовий шлях командира 51-го Стрілецького к Героя Радянського Союзу, гвардії генерал-майора П.П.Авдєєнка і воїнів Київської 180-ї дивізії.
71.	Солом'янський	СШ № 173	Бойової слави 46-ї Гвардійської гарматно-артилерійської Запорізько-Одеської ордена Суворова II ступеня бригади.
72.	Солом'янський	СЗШ № 221	Бойової слави Донського та Кубанського кавалерійського козацьких корпус
73.	Шевченківськи й	СЗШ № 28	Оборони Києва.
74.	Шевченківськи й	СШ № 41 ім.З.К.Слюса ренка	Бойової слави 56-ї Гвардійської Васильківсько-Шепетівської орденів Леніна, Червоного Прапора, Суворова та Кутузова II ступеня танкової брига
75.	Шевченківськи й	СШ № 61	Бойової слави 3-ї Гвардійської танкової армі
76.	Шевченківськи й	СШ № 91	Бойової слави 40-ї армії «Дороги, опалені війно
77.	Вище комерційне училище Київського національного торговельно-економічного університету		Партизанської слави.

Література:

1. Ананьин С. Экскурсионный метод преподавания// Шлях освіти . – 1922. - №5. – 96с.
2. Ващенко Г. Шкільні екскурсії / Загальні методи навчання. – К.: Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1997. – 324с.
3. Гайда Л. До проблем методичної роботи з керівниками музеїв при навчальни закладах // Історія України. - №21. – 2010. -14с.
4. Караманов О. Школа і музей працюємо разом. // Взаємодія музею і школи. - №2 - 2009– 49с.
5. Поліщук Г. Екскурсійний метод навчання// Рідна школа. – 2004. - №9. 80с.

6. Щербак Д. Розвиток музейної педагогіки //Краєзнавство.Географія. Туризм. – 2010. - №20. – 29с.
7. Яцутин Н. Досвід застосування екскурсійного методу при викладанні історії // Шлях освіти. – 1922. - №6. – 190с.
8. Закон України про музейну справу – 29 червня 1995.
9. <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/1476>